

Förekomsten av gräshoppsångare *Locustella naevia* i Sverige 1968

Hans Källander

Under 1968 efterlystes i Vår fågelvärld vid två tillfällen (VF 27:95, 382) observationer av gräshoppsångare *Locustella naevia* och kornknarr *Crex crex*. Därtill utgick ett stencilerat upprop till SOF:s lokalområd och till VF:s rapportkommittéer. Syftet var att erhålla en totalrapportering av de båda arterna, vilken dels skulle ligga som grund för en jämförelse med en motsvarande undersökning, som företogs 1957 (Enemar 1957), dels ge en uppfattning om den ornitologiska fältaktiviteten och rapporteringsviljan. Som påpekats av Enemar i hans sammanställning av de inkomna kornknarrfynden i föregående häfte av VF (Enemar 1969) lovar rapporteringen gott för de så kallade riksinventeringarna, som SOF igångsatt under 1969.

Har gräshoppsångaren ökat sedan 1957?

Av inalles 112 brevfråganden, som influtit som svar på uppropen, innehåller 88 positiva uppgifter om gräshoppsångare. Fördelar man dessa landskapsvis erhålles totalt 126 positiva rapporter om arten att jämföras med 36 vid Enemars undersökning 1957. Antal rapporterade individer rör sig om något över 600 mot 86 1957. Dessa data har sammanställts i tabell 1.

Om den fältornitologiska aktiviteten liksom rapporteringsfrekvensen varit av samma omfattning 1957 och 1968 skulle här redovisade siffror innebära att gräshoppsångarens numerär 1968 var sjufalt större än 1957. Det är emellertid mycket svårt att få ett grepp om den ornitologiska aktiviteten och samma gäller effektiviteten i rapporteringen. Att antalet fältornitologer ökat sedan 1957 är ställt utom tvivel och likaledes finns all anledning förmoda att deras rörlighet ökat med ökad privatbilism. Vad gäller rapporteringssidan så har systemet med VF:s lokala rapportkommittéer utbyggt sedan 1957 och kommittéerna har i många fall gjort utomordentligt goda och omfattande sammanställningar från sina regioner. Av dessa skäl torde effektiviteten i såväl registrering som rapportering vara större 1968 än 1957. Den noterade ökningen av gräshoppsångarens numerär skulle

Tabell 1. Översikt över rapporteringen av gräshoppsångare *Locustella naevia* 1957 och 1968. Result of the grasshopper warbler inquiries 1957 and 1968.

Region Region	Antal rapporter Number of reports		Antal exemplar Number of specimens	
	1957	1968	1957	1968
Skåne	5	13	7	40
Blekinge	—	1	—	3
Halland	—	3	—	2
Småland	1	7	1	40
Öland	1	4	1	3
Gotland	—	7	—	22
Göteborgsomr.	1	8	1	11
Västergötland	4	9	13	92
Bohuslän	—	1	—	1
Dalsland	2	1	3	—
Östergötland	—	5	—	12
Södermanland	2	11	3	50
Närke	1	7	13	126
Värmland	2	1	1	9
Västmanland	2	11	5	23
Uppland	3	21	3	c. 168
Dalarna	6	6	28	21
Gästrikland	1	2	1	1
Hälsingland	—	2	—	2
Medelpad	3	3	4	1
Jämtland	1	—	1	—
Ångermanland	1	1	1	1
Västerbotten	—	2	—	2
Total, totals	36	126	86	630

således vara en överskattning. Att en ökning skett indikeras dock av att antalet uppropssvar, som innehåller uppgifter om gräshoppsångare, är procentuellt många fler 1968 än 1957.

Helt nyligen har Eriksson angripit problemet med den ökade ornitologaktiviteten (Eriksson 1959). Han har satt rapporter om gräshoppsångare och flodsångare *Locustella fluviatilis* i Finland i relation till två olika mått på ornitologaktivitet och testat materialet statistiskt. Hans slutsats blir att gräshoppsångaren ej ökat i Finland under den tid undersökningen avser,

nämlige
att dets
Det
sångare
decenni
som fin
Lycklig
lingen k
genom
lokal a
1957 h
starkt s
(Enema
mellan
slutligen
exempla
1969). V
het ägn
än tidig
gelstati
1957 är
det inte
som då
exceptio
en ovar
272). Sr
för förs
genom
nä note
tation s
Även
gräshop
tig ökn
tal sju
uppgifte
livet på
uppgifte
markan
senare i
högsta
5 sjunga
20. Äve
varit m
litt.).
Vid c
rapport
sen inte
hoppss
terings
av full
Norströ
att de t

nämigen från mitten av 1950-talet. Han skriver att detsamma gäller också för Sverige.

Det står klart, att slutsatser om gräshoppsångarens beståndsutveckling under det senaste decenniet måste bygga på data från lokaler som finns representerade både 1957 och 1968. Lyckligtvis finns ett antal dylika, där utvecklingen kunnat följas antingen kontinuerligt eller genom två eller flera "avläsningar". En sådan lokal är Kvismaren i Närke, där arten redan 1957 hade en efter då rådande förhållanden starkt stam; 12 exemplar inräknades detta år (Enemar 1957). 1962 hördes minst 20, 1966 mellan 30 och 40, 1967 mellan 50 och 75 och slutligen 1968 minst 80, troligen närmare 100 exemplar (Thyselius 1963, Larsson 1967, 1968, 1969). Visserligen har långt mer uppmärksamhet ägnats gräshoppsångaren under 1960-talet än tidigare i samband med en av Kvismare fågelstation bedriven undersökning, men även om 1957 års siffra skulle vara något för låg kan det inte röra sig om mer än ett fåtal exemplar, som då förbisets. 1957 var således inte ett exceptionellt gott gräshoppsångår, betingat av en ovanligt stark inflyttning (Enemar 1957, p. 272). Snarare torde den kraftiga ökningen då för första gången kommit till klart uttryck, dels genom att bestånden på några lokaler börjat nå noterbar storlek, dels genom den dokumentation som Enemars undersökning innebar.

Även vid ett annat av landets stamtillhåll för gräshoppsångare, Hornborgasjön, har en kraftig ökning noterats. 1957 rapporterades ett 10-tal sjungande exemplar, 1968 45. Att döma av uppgifter i Janssons (1961) uppsats om fågellivet på Lina myr på Gotland samt av brevuppgifter till föreliggande undersökning bör en markant ökning av gräshoppsångare på den senare lokalen ha skett under 1960-talet. Den högsta siffran under 1950-talet förefaller vara 5 sjungande exemplar 1959, antalet 1968 drygt 20. Även åren närmast före 1968 har antalet varit mellan 15 och 20 (Gösta Håkansson *in litt.*).

Vid den tredje "stora" lokalen vid 1957 års rapportering, Tunaslätten i Dalarna, är tendensen inte densamma. Antalet rapporterade gräshoppsångare 1957 var 22 mot 14 1968. Inventeringsintensiteten torde dock 1968 inte varit av fullt samma omfattning som 1957 (Sune Norström *in litt.*), men viktigast är antagligen att de två förnämsta lokalerna, Lusmyren och

Gylleslätten, till stor del fördärvats. Utsträckningen av lämpliga biotoper måste rimligtvis på varje lokal sätta en gräns för möjligheterna till ökning.

Sammanfattningsvis torde man våga påstå att gräshoppsångaren ökat starkt i Sverige sedan tidpunkten för Enemars undersökning. Exakt hur stor denna ökning varit är omöjligt att avgöra med hänsyn till vad som ovan sagts om ornitologaktiviteten, men data från de ovan behandlade lokalerna ger vissa indikationer.

Fyndens fördelning

Förekomsten av sjungande gräshoppsångare enligt rapporterna vid 1957 och 1968 års undersökningar framgår av figurerna 1 och 2.

För det första kan man konstatera att de områden som 1957 hyste gräshoppsångare i allmänhet gjorde så även 1968. Detta gäller främst kärnområdena: de sankt slättsjöarna på Kristianstadsslätten, Hornborgasjön, Kvismaren samt Tunaslätten. Man kan härtill lägga märke till att en stark ökning av antalet rapporterade exemplar skett på dessa lokaler med undantag för Tunaslätten.

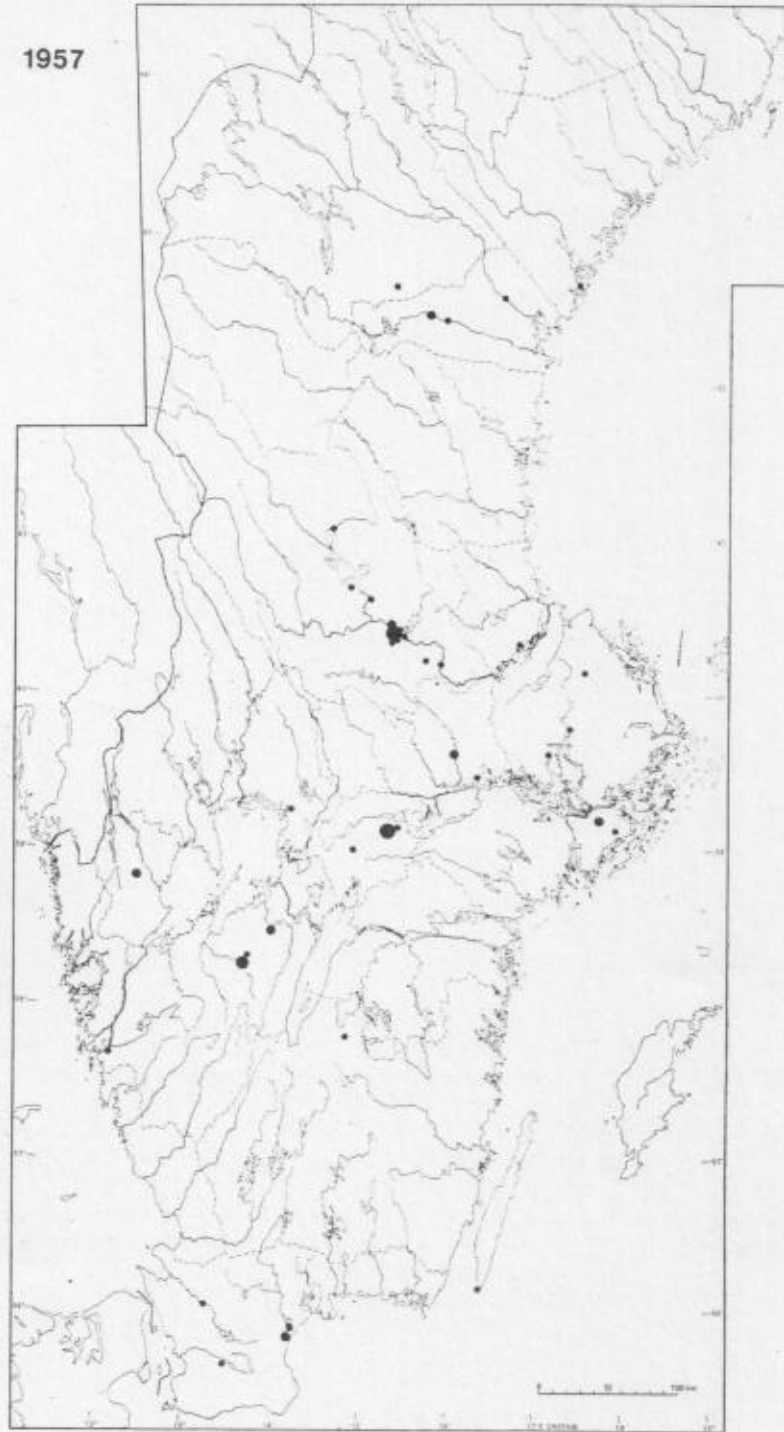
För det andra kan man konstatera att antalet lokaler, varifrån gräshoppsångare rapporterats, ökat mycket markant samt att de nytillkomna lokalerna mången gång hyser flera, i något fall mer än 25 individer. Som nämnts ovan skulle denna ökning, åtminstone till dels, kunna förklaras av ornitologernas ökade rörlighet, även om skäl finnes som talar mot detta.

I Västergötland har en viktig lokal tillkommit: Mönarpsområdet, inklusive Sjöstorpsjön, nära Falköping, vilken hyste cirka 30 exemplar samt i Uppland trakten kring Tämnaren, som med ett uppskattat antal om 100-talet exemplar gör Kvismaren rangen stridig som landets förnämsta gräshoppsångarlocal.

Helhetsbilden av gräshoppsångarens utbredning 1957 respektive 1968 är, trots en markant ökning av antalet rapporterade fynd, mycket likartad. Tyngdpunkten ligger i södra och mellersta Sveriges jordbruksbygder. Detta allmänna konstaterande kan skärpas ytterligare med tillägget: inom av utdikningar karakteriserade områden, vilket gäller samtliga större lokaler som Kristianstadsområdet, Lina myr, Mönarpsområdet och Hornborgasjön, Kvismaren och Tämnaren, samt ett otal av de mindre lokalerna.

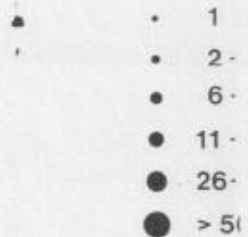
I de utpropp som publicerades eller utsändes

Locustella naevia 1957

Figur 1. Karta visande lokaler för rapporterade gräshoppsångare *Locustella naevia* i Sverige 1957. Map showing the distribution of the grasshopper warblers reported in 1957.

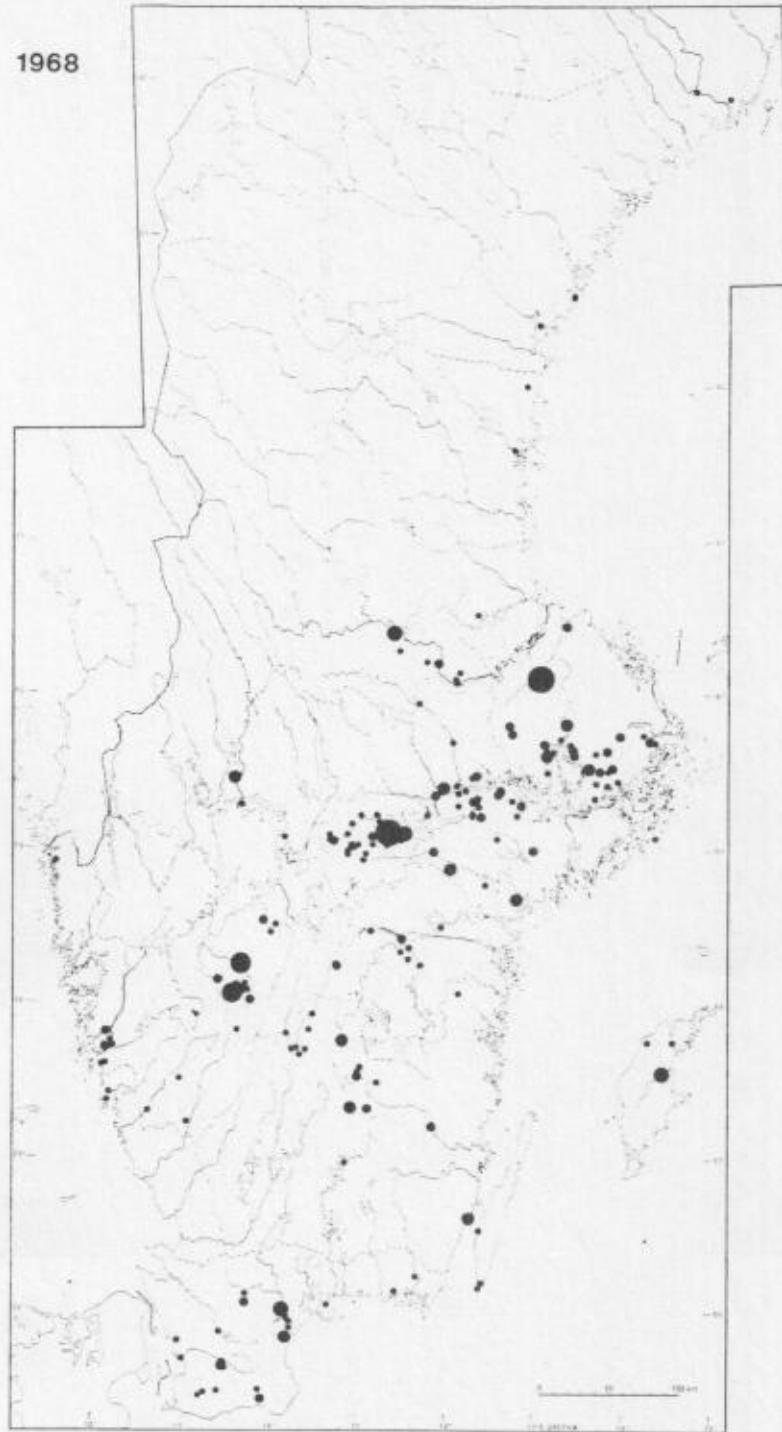
Locustella

Figur 2. Karta visande den

Locustella naevia 1968

- 1
- 2-5
- 6-10
- 11-25
- 26-50
- > 50

Figur 2. Karta visande lokaler för rapporterade gräshoppsångare *Locustella naevia* i Sverige 1968. Map showing the distribution of the grasshopper warblers reported in 1968.

efterlystes biotopbeskrivningar. I varierande omfattning har denna vädjan också hörsammats. Många biotopbeskrivningar är synnerligen detaljerade och instruktiva, andra mera allmänt hållna. Resultatet pekar dock på de uppenbara svårigheterna att adekvat beskriva biotoper. Någon sammanställning av de inkomna biotopbeskrivningarna presenteras inte här utan sparas till en kommande uppsats, som kommer att innehålla en analys av orsakerna till den ökning av gräshoppsångarens numerär, som de många uppgifterna till föreliggande undersökning bidragit att kartlägga.

Följande personer har som enskilda eller representanter för olika organisationer och grupper insänt rapporter. Liksom alla som ställt sina fältobservationer till förfogande för förmedling tackas de varmt. Åke Abrahamsson, Björn Ahlbom, Thomas Alerstam, Folke Andersson, Ulf Andersson, Paul Axelsson, Lars Bengtsson, Jan-Olof Berlin, Carl Beskow, Bo Brinkhoff, Lars Broberg, Bertil Bränin, Nils Carlsson, Kjell Carlsson, Peer-Erik Carlsson, Sigvard Carlsson, Ulf T. Carlsson, Gösta Christiansson, Elis Dahlgren, Rolf Eklundh, Arne Eklöv, Olof Elofson, Rolf Engwall, Bo Eriksson, Per Olov Florell, Lars Frankenberg, Gustaf A. Fridzén, Ulf Gabrielson, Elon Geiros, Rune Gerell, Lars Gotborn, Bo Granberg, Sven Olov Green, K.-E. Gustafsson, Lars Gustavsson, Tony Haglund, Håkan Hall, Åke Hammarstedt, Jan Hansson, Lennart Hansson, Stellan Hedgren, Clas Hermansson, Jan-Åke Holmbring, Gösta Håkansson, Stig Högström, Stig Jacobsson, Lars-Åke Janzon, Curt-Anders Johansson, Kjell Johansson, Rolf Johansson, Bo Karling, Hans-Erik Karlsson, Kurt Karlsson, Arne Klementsson, Kjell-Åke Källebrink, Anders Larsson, Kent Larsson, Stig Larsson, Hans Lindström, Sven Löhman, Christer Neideman, Gunnar Nilsson-Stig, Ingemar Nord, Sune Norström, Hans Nyström, Kenneth Nyström, Ulf Ottosson, Olof Pehrsson, Arne Persson, Mats Peterz, Bengt Pettersson, Hans Pettersson, E. Lennart Risberg, Gunnar Rosqvist, Olof Rydén, Leif Sandgren, Thorbjörn Schafferer, Arne Sjögren, Kurt Smith, Per Sollenberg, Gunnar Strömberg, Willy Strömblad, Björn Svensson, Sten Svensson, Sven-Eric Swanqvist, Martin Tjernberg, Uno Unger, Kjell Wallin, Bertil Willén, Anders Winge, Sven Allan Åberg, Anne-Marie Öberg, Carl Gustaf Öhman.

Referenser

- Enemar, A. 1957. Gräshoppsångare (*Locustella naevia*) och kornknarr (*Crex crex*) i Sverige år 1957. - VF 16: 269-287.
 — 1959. Om förekomsten av kornknarr *Crex crex* i Sverige år 1968. - VF 28: 194-198.
 Eriksson, K. 1969. On the occurrence of the Grasshopper Warbler (*Locustella naevia*) and River Warbler (*Locustella fluviatilis*) in Finland related to the bird watching activity. - Ornithologica Fennica 46: 113-125.
 Jansson, K. 1961. Lina myrs fågelliv åren 1947-1960. - VF 20: 193-211.
 Larsson, K. 1967. Några anmärkningsvärda fågelobservationer vid Kvismaren 1966. - Verksamheten vid Kvismare fågelstation 1966: 33-35.
 — 1968. Några anmärkningsvärda fågelobservationer vid Kvismaren 1967. - Verksamheten vid Kvismare fågelstation 1967: 33-36.
 — 1969. Några anmärkningsvärda fågelobservationer vid Kvismaren 1968. - Verksamheten vid Kvismare fågelstation 1968: 34-37.
 Thyselius, B. 1963. Några anmärkningsvärda fågelobservationer. - Verksamheten vid Kvismare fågelstation 1962: 30-31.

Summary: The grasshopper warbler *Locustella naevia* in Sweden in 1968.

The members of the Swedish Ornithological Society were requested to report all observations of grasshopper warblers *Locustella naevia* in the year 1957. The results were presented in the same year (Enemar 1957). In 1968 the request was repeated.

In table 1 the number of reports and the number of recorded specimens in different regions are shown both for 1957 and for 1968. The number of grasshopper warblers increased approximately sevenfold. The increased ornithological activity may be a cause of this increase, but some localities have been under more or less continuous observation during the period and these observations suggest that the increase actually is of the size indicated in the table.

The distribution of grasshopper warblers reported in 1957 and 1968 is presented in figures 1 and 2. The most prominent localities of 1957 were still important in 1968, although a general increase in the populations took place. A few major localities have appeared since 1957, among them the most prominent or second most prominent of 1968. Whether the grasshopper warbler was established there already in 1957 is not known. The figures show the tremendous increase in the number of localities holding one or a few grasshopper warblers, obviously reflecting the true spread of the species. The greater mobility of ornithologists may also, to an unknown extent, have contributed to the increase in localities reported.

The grasshopper warbler in Sweden is distributed within the agricultural regions, particularly in areas of extensive lake drainage.

Förf. adress: Zoologiska institutionen, Helgonavägen 3, S-223 62 Lund.

Prärielöpa

Uno Unger

Morgonen d Bengt Petter sju medlemm rups tänge i de rastande granskning u utseendet frå porna, och f noterades i a

Fågeln var men med någ beigefärgade, på buken. Hi mörka fläcka om en ung b om en tämligen

I flykten var i stjärteckning, tes mycket vit beskrivas som sök borrade likt kärrens näp från ytan. De ket livlig och kust- och kär

På grundva efter konsult man direkt y en prärielöpa tal ornitologe studera och f

Följande d den främman till på den p där den uppt själv i utkan övre, torrare jades som nå intog prärielö Om kärrens näp

Prärielöparen märke till fläc Jonasson.